

(RESSENYES)

DD.AA.

Les Dones i la Història al Baix Llobregat,
 Barcelona: Centre d'Estudis Comarcals
 del Baix Llobregat
 i Publicacions de l'Abadia de Montserrat,
 2002, 2 vol., 506 i 324 p.

Dones del Baix Llobregat

Subjectes actius del canvi històric

Tot i l'empenta irresistible que en els darrers anys ha experimentat la història de les dones, a ningú avesat a la sociologia historiogràfica pot escapar-se-li avui l'abast dels temes que aquesta disciplina té pendants. Cal, doncs, saludar iniciatives que, com *Les dones i la història al Baix Llobregat*, contribueixen a la normalització d'aquest coneixement històric i, encara que el caire positiu d'aquesta predisposició pugui semblar merament polític, avançar que és conseqüència de la vàlua d'aquest producte editorial i historiogràfic. Ni de lluny s'apropa al costumisme localista, un dels inconvenients més comunament presents en la història local actual, i ofereix en canvi eines desenvolupades en funció de la plena normalització professional i acadèmica de la història de les dones.

Segons anuncia l'excel·lent introducció de Cristina Borderias, l'editora d'aquesta obra col·lectiva, l'ordre seguit per *Les dones i la història al Baix Llobregat* no és el «*chronos* històric clàssic» de les edats històriques, ni el seu contingut temàtic és el característic de la història local i comarcal. Al contrari, els dos volums d'aquesta obra s'organitzen com un tríptic *nodal*, els punts definitoris del qual són més aviat temàtics: la «construcció històrica d'una política de les dones», «les identitats i la cultura femenina» i, per últim, «les feines». En comú, tots tres vessants tenen la voluntat d'aprofundir en el coneixement dels processos de continuïtat i canvi que han marcat la història del Baix Llobregat, dels quals les dones també han estat actius subjectes històrics. Resulta obvi, doncs, que les autores d'aquests llibres parteixen de la superació d'una història merament *contributiva*, que va ser l'opció metodològica i historiogràfica amb què van emprendre la seva feina aquelles joves universitàries que, en les darreries del franquisme, van entestar-se a fer una

renovació historiogràfica de caire feminista. El conjunt es fonamenta en una varietat de definicions i opcions metodològiques –entre les quals també és present la contributiva– i té, com a principal tret distintiu, el fet que les autores han sabut organitzar l'estructura interna del llibre en funció dels principals i més actuals nuclis analítics de la història de les dones, i en general de la història social.

No obstant, els rendiments de l'obra no deriven tan sols de la voluntat d'incorporar els enfocaments metodològics més recents tant de la historiografia internacional com de la catalana i l'espanyola –diàfanament presents en els treballs dedicats a les «feines» femenines, que potser constitueixen el bloc més extens de l'obra junt amb el de la política–. Cal considerar així mateix la novetat d'alguns temes que eren totalment desconeguts no sols pel públic sinó també pels historiadors i destacar, encara que en un grau d'elaboració molt divers, els treballs dedicats per Àngels Solà a l'estudi de «Les puntaires del Baix Llobregat», per Lluís Monjas a una comunitat femenina heterodoxa de l'edat mitjana, la de «Les deodates de Sant Joan de l'Erm», per Gemma Tribó a «El treball femení a l'agricultura (XVIII-XIX)» o, finalment, per Cèlia Cañellas a «La presència femenina als consells municipals al Baix Llobregat entre 1934-1939». L'interès global deriva sens dubte del fet que els dos volums d'aquesta obra reflexionen sobre les mutacions experimentades i protagonitzades alhora per les dones en una societat en procés de canvi social i polític. Però, com que aquestes mutacions han estat al Baix Llobregat rapidíssimes i profundes, en etapes properes de les quals la memòria col·lectiva actual encara guarda vius records, resulta fàcil i alhora estimul·lant traslladar l'interès vers els seus antecedents històrics. En efecte, les transformacions més recents del Baix Llobregat van començar amb l'arribada massiva d'immigrants que s'inicià pels volts del 1910 i s'incrementà vertiginosament a partir del 1950.

En efecte, els trets d'una comarca fonamentalment agrària que incloïa un grapat de nuclis industrials clàssics dedicats a la producció tèxtil, vitivinícola o paperera, es transformaren en els d'una industrial i de serveis amb àrees de pronunciat creixement poblacional perquè feien de dormitori del nucli metropolità barceloní. Lògicament, les dones no van ser espectadores passives d'aquest seguit de transformacions: en resultaren afectades però van ser-ne alhora protagonistes actives. Sense anar gaire lluny, les feines femenines van resultar capgirades i intensificades. Les dones baixllobregatines continuaren adreçant bona part de la seva capacitat de treball a les feines domèstiques o a fer créixer l'hort i comercialitzar-ne els excedents, però quan s'establiren indústries a la seva localitat o a les de les rodalies moltes també van respondre a la seva demanda de mà d'obra. El model va

ser el d'una intensificació que de manera gairebé general afectà el treball femení arreu del Principat i va ser especialment visible durant les primeres dècades del segle XX. L'obra jove i soltera que deixava la feina en contraure matrimoni o quan arribava el primer fill era a punt de desaparèixer. Les dones casades i en edat madura continuaven treballant com a conseqüència d'uns ingressos familiars erosionats per la pujada del cost de la vida, especialment greu durant la I Guerra Mundial, i del desenvolupament productiu i urbà que demanava més mà d'obra femenina.

La mera existència d'un projecte com aquest és, a més, testimoni d'un seguit de característiques de la societat baixllobregatina actual, i sobretot de la seva capacitat per articular la reflexió al voltant de la història de les seves dones en projectes culturals públics i d'abast col·lectiu. *Les dones i la història al Baix Llobregat* és el fruit d'una investigació la proposta de la qual resultà guanyadora el 1997 de la cinquena convocatòria del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i, com a tal, aplegà diversos estímuls fins arribar a fer-se realitat: primer, el de la crida feta per l'esmentat Centre d'Estudis; després, el del curs sobre història de les dones organitzat per l'Arxiu Històric Comarcal i dirigit per Cristina Borderías, i finalment, el desenvolupament de les investigacions pròpiament dites. Impulsar nuclis d'historiadors joves i aconseguir resultats editorials han estat tasques fre-

qüents en el desenvolupament recent de la historiografia local i comarcal catalana. De fet, el ritme d'incorporació dels joves historiadors a la investigació i, en definitiva, la limitada creació de nous llocs de treball per a llicenciats han estat directament relacionats amb aquesta embranzida de la història local. El que no ha estat tan habitual és, sens dubte, un esforç com aquest, específicament centrat en la història de les dones, i l'acoblament en ell, com si d'un sol element es tractés, d'impulsos individuals i públics. Els individuals estan representats aquí per historiadores acadèmiques i investigadores universitàries, però procedents també dels espais arxivístics locals; els estímuls públics, afavorits i conjugats en els entorns de la comarca per les tasques del ja esmentat Centre d'Estudis i de la Fundació Utopia, que fundà i dirigí Joan N. García Nieto i de la qual es responsabilitzà la seva germana Maria del Carmen en el període immediatament anterior a la seva mort.

Susanna Tavera

Xavier TORNAFOCH.
Catalanisme, carlisme
i republicanisme a Vic
(1899-1909). Modernització
política i luites socials
*Barcelona: Publicacions
de l'Abadia de Montserrat,*
2002, 178 p.

d'aquesta obra és també una contribució important per entendre els processos polítics en la Catalunya del tombant dels segles XIX i XX, més enllà de la dinàmica de Barcelona en què s'ha centrat bona part de la historiografia catalana, i que ha servit de pauta aplicable mecànicament a la resta del país. Per això el llibre és important per la historiografia catalana, perquè en Xavier Tornafoch ha escrit un bon llibre d'història, centrat en un àmbit local, però imprescindible per a tots aquells que estan interessats en l'evolució política de Catalunya en aquella època.

Agitació política a Vic

Corrents ideològiques de principis de segle XX

La història local sobre la comarca d'Osona ha cobert un buit important amb la publicació d'aquest llibre de Xavier Tornafoch. Es tracta d'una adaptació del seu treball de recerca de doctorat, presentat a la Universitat Autònoma de Barcelona el 2001, del qual esperem una ampliació cronològica fins als anys trenta amb la futura presentació de la tesi doctoral de l'autor. Però no tan sols afecta la història local osonenca, sinó que la publicació

El llibre de Tornafoch no és un cas aïllat, sinó que se suma a tot un conjunt d'estudis històrics sobre la comarca d'Osona. Ell forma part d'un grup d'historiadors que, aproximadament des dels inicis dels anys vuitanta, van començar una nova línia d'investigació sobre les característiques polítiques, econòmiques i socials de la comarca d'Osona en l'edat contemporània, fugint dels tòpics interessats que presentaven aquesta comarca i, en especial la capital, la ciutat de Vic, només com un centre clerical i del conservadorisme més tronat. Fins aquest moment, en el terreny de la política d'aquella època, pràcticament només s'havia estudiat les aportacions del *vigatanisme* al moviment catalanista. A partir d'ara coneixem també la dinàmica interna de la política a la ciutat de Vic.

Com el mateix autor explica, la historiografia tradicional presentava aquest període com a políticament estèril, on només destacava l'avanç del catalanisme. La realitat, però, demostra que es va viure una important agitació política. Ni tan sols es pot afirmar que el catalanisme polític avancés de forma hegemònica. Una visió simplista d'aquest tipus no tenia en compte la major complexitat i riquesa de la societat osonenca, amb l'existència de nombroses alternatives a la situació dominant. És cert que la majoria d'alternatives a l'hegemonia dominant va fracassar, però amagar-ne l'existència era una perversitat que interessava només als plantejaments polítics conservadors. Estudiant la complexitat política del moment, Xavier Tornafoch ens mostra com a la ciutat de Vic els catalanistes eren molt conservadors, agraristes i ultracatòlics, a diferència de la direcció regionalista de Barcelona, més liberal. Els carlins tenien una solidesa important; profundament enfrontats amb els catalanistes, els disputaven l'hegemonia política a la ciutat de Vic. Els republicans van intentar obrir-se un espai en el joc polític local, però van ser incapaços d'articular un partit capaç d'aconseguir una representativitat suficient.

El buit entorn del coneixement de la política local que cobreix el llibre de Tornafoch és important, perquè fins ara hi havia uns estudis molt escassos sobre el tema, que deixaven gairebé en la més absoluta ignorància molts aspectes sobre la política local. Calia una investigació d'aquest tipus per avançar en el coneixement històric de la ciutat de Vic. Recordo que ja fa anys, quan vaig iniciar una investigació sobre la Guerra Civil a Vic, em vaig trobar amb una aclaparadora falta d'estudis sobre la política local, mancança que impedia entendre ben bé què havia passat a Vic durant la revolució i la Guerra Civil. Em vaig veure obligat a estudiar el període de la Segona República, i encara quedava pendent saber què havia passat en els anys anteriors, cosa que aquest llibre ha començat a revelar i que ha de facilitar les futures contribucions historiogràfiques sobre el tema.

Però a més de cobrir un buit, el llibre és important perquè estableix el camí que va seguir la modernització política a la ciutat de Vic entre 1899 i 1909. Tot i les influències conservadores i clericals, no hi va haver immobilitisme, sinó que al final d'aquest període a Vic s'havia produït una transformació de la política local, paral·lelament als canvis que s'experimentaven en el conjunt del país, i diferent als d'altres ciutats més industrialitzades. L'autor i el prologuista Jordi Figuerola que ha dirigit aquesta investigació, defensen l'anomenat model «vigatà» de modernització política, del qual s'analitzen les característiques al llarg de tot el llibre. Molt resumidament, són: el fracàs del republicanisme i la feblesa organitzativa del socialisme, la influència creixent de catalanistes i carlins en la seva versió més conservadora, el contingut "localista" que conservava la política de Vic i, finalment, una participació electoral molt

baixa que demostra una certa desconfiança envers la política.

Totalment d'acord amb aquestes característiques, el dubte que se'm planteja és només de tipus conceptual, per a la reflexió. Es tractaria de si l'evolució política de Vic era un "model" a seguir, exportable a altres indrets, o més aviat només una "via" de transformació política, adequada a les característiques socials, econòmiques i polítiques d'una ciutat conservadora i clerical com Vic. Ho dic perquè, abusant del concepte de "model", Vic i Osona s'han convertit en l'actualitat en una mena de banc de proves, en el qual s'apliquen el que sovint s'anomenen models, com ara el desplegament dels mossos d'esquadra, la gestió privada de la sanitat pública, el cas singular de la Universitat de Vic o la fusió escolar per integrar la immigració. No em sembla que en el cas de la modernització política de Vic de principis del segle XX s'exportés aquest model a altres indrets, sinó que com a molt només podem trobar experiències similars. Model o via? Sigui el que sigui, el més important és que disposem d'una obra que trobàvem a faltar.

Josep Casanovas i Prat